

Bu proje Avrupa Birliği tarafından eş finanse edilmektedir

Çocuk Odaklı İzleme Değerlendirme Sistemi Rehberi

Bu proje Avrupa Birliği tarafından eş finanse edilmektedir

Çocuk Odaklı İzleme Değerlendirme Sistemi Rehberi

Yazar: Dr. Aysun Koca

Tasarım: Betül Sena Akgün

Katkı Sunanlar: Ataşehir Belediyesi, Bakırköy Belediyesi, Başakşehir Belediyesi, Burcu Ayan, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, ÇAÇAV Ağı, Çiğdem Ertak, Çiğdem Demirbilek, Çocuk İşçiliğini İzleme ve Önleme Derneği, Dissensus Araştırma Merkezi, Eğitim Reformu Girişimi, Eğitimde Görme Engelliler Derneği, Eksi 25 Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, ICHILD, İHD ÇOCUK, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kodluyoruz, Melis Söylemez, Mesken Şehircilik Danışmanlık ve Araştırma Ltd Şti, Nirengi Derneği, Roman Gençlik Derneği, Romani Godi, Romanlar Gençlik Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Sivil Düşler Derneği, Sivil Toplum için Destek Vakfı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Tarlabası Toplum Merkezi, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, Uçan Süpürge Kadın ve İletişim Derneği, UNICEF ve YÖRET Vakfı.

Bu rehber Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütölen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen Çocuk Odaklı İzleme Rehberi çalışması kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamıyla Sulukule Gönüllöleri Derneği'ne aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şekilde yorumlanamaz.

Sulukule Gönüllüleri Derneği (SGD), 2010 yılında kurulmuştur. Derneğin temel amacı, Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi'nin psikososyal etkilerini hafifletmek ve bölgedeki okul terkini önlemektir. Bu amaçla, 6-18 yaş arası çocukların iyi olma halini desteklemek için sanat ve spor temelli atölyeler düzenlenmekte, bakım verenler ve öğretmenlerle güçlendirici çalışmalar yürütülmekte ve bireysel psikososyal destek sunulmaktadır. Ayrıca, ücretsiz beslenme desteği ve eğitim bursu gibi sosyal destek programlarıyla çocukların okula devamlılığı teşvik edilmektedir.

Çocuklar için Hesap Verebilirlik, Haklar için Savunuculuk (ACAR) Projesi, Avrupa Birliği (AB) tarafından eş finansmanla desteklenen ve UNICEF tarafından yürütülen bir projedir. Projenin temel amacı, Türkiye'de Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasını izleme konusunda sivil toplumun kapasitesini güçlendirmek ve bu alanda kapsayıcı bir diyalog zemini oluşturmaktır. ACAR, STK'ların veriye dayalı savunuculuk yapmalarını, çocuk ve gençlerin süreçlere aktif katılımıyla hem merkezi hem de yerel düzeydeki politikaları etkilemelerini amaçlamaktadır.

İçindekiler

Giriş

Çocuk odaklı izleme değerlendirme sistemi kurmak neden önemli?	3
Rehberin amacı	5
Rehberin yapısı	6
Sulukule Gönüllüleri Derneği'nin süreci	8

7 Adımda Çocuk Odaklı İzleme Değerlendirme Sistemi Kurmak 9

Hazırlık

1. Planlamaya zaman ayırdık mı?	10
• Takvim	10
• Hedefleri belirleme	11
• Göstergeleri belirleme	13
• Veri toplama yöntemlerini belirleme	15
2. Çocuklarla çalışmaya dair ilkelerimiz belirgin mi?	18
3. Veri yönetimi için stratejilerimiz belirgin mi?	22

Katılım

4. Çocukların katıldığı ortam onlara uygun mu?	24
5. Çocukların kendini rahatça ifade etmesine olanak tanıyor muyuz?	28

Etki

6. Çocukların sunduğu görüşlerle ne yapacağız?	34
7. Çocukların görüşlerinin nasıl bir katkısı olacak?	36
• Raporlama ve Paylaşım	36
• Geribildirim mekanizmaları oluşturma	39
• Düzenli izlemenin planlanması	40

Ekler

Ek 1: Örnek onam formları	41
Ek 2: Çocuk dostu metin hazırlama şeması	45
Ek 3: Bildirim yükümlülüğü	48

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ACAR	Çocuklar için Hesap Verebilirlik, Haklar için Savunuculuk Projesi
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
SGD	Sulukule Gönüllüleri Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

Çocuk Odaklı İzleme Değerlendirme Sistemi Kurmak Neden Önemli?

Çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları için çocuk odaklı izleme ve değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi en az çocuklarla çalışmak kadar önemlidir. Rehber, çocuğun katılım hakkının¹ sadece bir ilke olarak kalmaması ve çocukların haklarının edilgen alıcısı olmaktan çıkıp, aktif uygulayıcısı haline gelebilmesinin pratik adımlarını gösterebilmeyi amaçlıyor.

Çocukları da sürece dahil eden etkili bir izleme ve değerlendirme sistemi hem çalışmaları iyileştirir hem de çocukları korur; dolayısıyla bu yaklaşım çocuk katılımını da besler. Bu, aynı zamanda hukuki ve etik bir zorunluluktur. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (BM ÇHS) 12. maddesi, çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etme ve bu görüşlere önem verilmesi hakkını garanti eder.

1 BM ÇHS 12. madde:

a. Taraf Devletler, kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğa, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını tanırlar; çocuğun görüşlerine, yaşı ve olgunluğuna uygun olarak gereken ağırlık verilir.

b. Bu amaçla, çocuğa, özellikle, kendisini ilgilendiren her türlü adli ve idari yargılamada, ulusal hukukun usul kurallarına uygun olarak, doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir organ aracılığıyla dinlenme imkânı sağlanır.

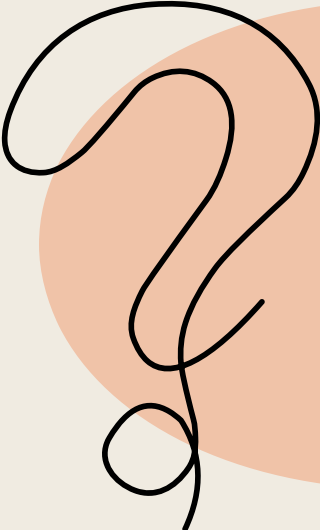
Öte yandan başta çocuklar olmak üzere diğer paydaşlardan gelen geribildirimler doğrultusunda stratejiler, kararlar, projeler ve programlar üretilince çocuk katılımı kurumun tüm sistemlerine dahil edilmiş olur. Bu da çalışmaların çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerini daha iyi izleyerek ve değerlendirerek, kaynakların en çok ihtiyaç duyulan ve en çok etki yaratan alanlara yönlendirilmesine olanak tanır. Böylece kurumsal öğrenme gerçekleşir ve gelecek çalışmaların tasarımı daha isabetli olur.

Aynı zamanda çocuk odaklı bir izleme ve değerlendirme sistemi, kurumun şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırır. Çalışmaların etki edip etmediği, çocukların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı, bizzat öznesi olan çocukların verileriyle kanıtlanır. Bu durum, başta çocuklar olmak üzere hibe desteği sunan kurumlar ve kamuoyu nezdinde kurumun güvenilirliğini pekiştirir.

REHBERİN AMACI

Bu rehber çocuklarla yapılan çalışmalarda çocuk odaklı ve çocuk katılımlı izleme değerlendirme sisteminin adımlarını sıralıyor.

Bu adımlara geçmeden önce, rehberde duyulan ihtiyacı netleştirmek için şu **soruları** gözden geçirmeyi öneriyor.

-
- Çocukları dinlemeye ve onların görüşlerini **duymaya hazır mıyız?**
 - Çocuğun katılımını çalışmalarımızın **daha şık** görünmesi için mi önemsiyoruz?
 - Bunları nasıl yapacağımızı biliyor muyuz, daha da önemlisi **öğrenmeye ve gelişmeye açık mıyız?**

Bu sorular içten bir şekilde yanıtlandığında, tablo olumsuz görünüyorsa, öncesinde çocuk güvenliği ve çocuk katılımı konularında strateji geliştirilmesi önerilir.

Bu rehber, yalnızca etik bir bakış açısı sunmuyor, aynı zamanda çocuk odaklı bir izleme değerlendirme sistemini kurmak ve uygulamak için gerekli olan somut araçları ve yöntemleri de barındırıyor. Pratik adımları, şablonları ve kontrol listelerini takip ederek, kurumların sadece çocukları dinlemesini değil, onların görüşlerini programlarına entegre etmesini sağlamayı hedefliyor. Böylece çocuk katılımının, kurumsal bir kültür haline gelmesini desteklemeyi amaçlıyor.

Bu rehberi, başta çocuklarla çalışan sivil toplum örgütleri olmak üzere, çocuklardan veri toplamayı hedefleyen tüm kurumların kullanabilmesini hedefledik.

REHBERİN YAPISI

Laura Lundy tarafından 2007 yılında geliştirilen katılım modelinde **ortam, ses (ifade etme), dinleyiciler** ve **etki** olarak dört temel faktör² bulunur. **Bu rehber** söz konusu bu dört faktör odağı alınarak hazırlandı.

Ortam faktörü, çocukların görüşlerini güven içinde hissederek sunabilmeleri için gerekli olan ortamın oluşturulmasını tanımlar. **İfade etme (Ses) faktörü**, çocukların görüşlerini sunmaları için gerekli olan, çocuğun yaşına, cinsiyetine, engellilik durumuna ve diğer farklılıklarına uygun bilgi ve rehberlik desteği almalarını içerir.

Dinleyiciler faktöründe, çocuğun sunduğu görüşlerin, karar veya çalışma ile ilgili sorumlu bir yetişkin tarafından dinlenmesini kapsar. Dinleyiciler ortamdaki akran veya yaşıt diğer çocuklar ile yetişkinler olabilir. İfade etme faktöründeki destek ve bilgilendirme olması gerektiği gibi yapıldığı takdirde, dinleyiciler faktörünün de başarılı olması sağlanmış olacaktır.

² Lundy, Laura. (2007). 'Voice' is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. British Educational Research Journal - BR EDUC RES J. 33. 927-942. 10.1080/01411920701657033.

Ancak, unutulmamalıdır ki, çocukların sunduğu görüşlerin yalnızca dinlenilmesi katılım hakkının hayata geçmesi için yeterli değildir. Çocukların sunduğu görüşlerin dinlenilmesi ve kararlara yansması ise **etki faktörü** ile tamamlanır. Bu faktör çocukların görüşlerinin ciddiye alınmasını tanımlar. Diğer üç faktör eksiksiz bir biçimde uygulansa dahi, etki faktörünün tam anlamıyla sağlanmaması, anlamlı katılım açısından büyük bir eksiklik olarak görülür. Bu nedenle çocukların sunduğu görüşlerin dinleyiciler tarafından ciddiye alınıp, karara yansıtılması kesinlikle atlanmadan yerine getirilmelidir.

Rehber **yedi** adımdan oluşuyor. Her adım kullanıcıya temel bir soru soruyor ve o sorunun yanıtını bulabilmesi için gerekli ek açıklamaların, alt soruların, deneyimlerin, örneklerin ve önerilerin aktarıldığı bölümleri içeriyor. Aynı zamanda **onam formları, çocuk dostu metin hazırlama ve bildirim yükümlülüğü** başlıklarıyla saha deneyimlerinden gelen ekleri barındırıyor.

Sulukule Gönüllüleri Derneği'nin Süreci

15 yıldır çocuk hakları alanında faaliyetlerini sürdüren Sulukule Gönüllüleri Derneği'nin (SGD) uzun vadeli hedefi **çocukların iyi olma halini** desteklemektir.

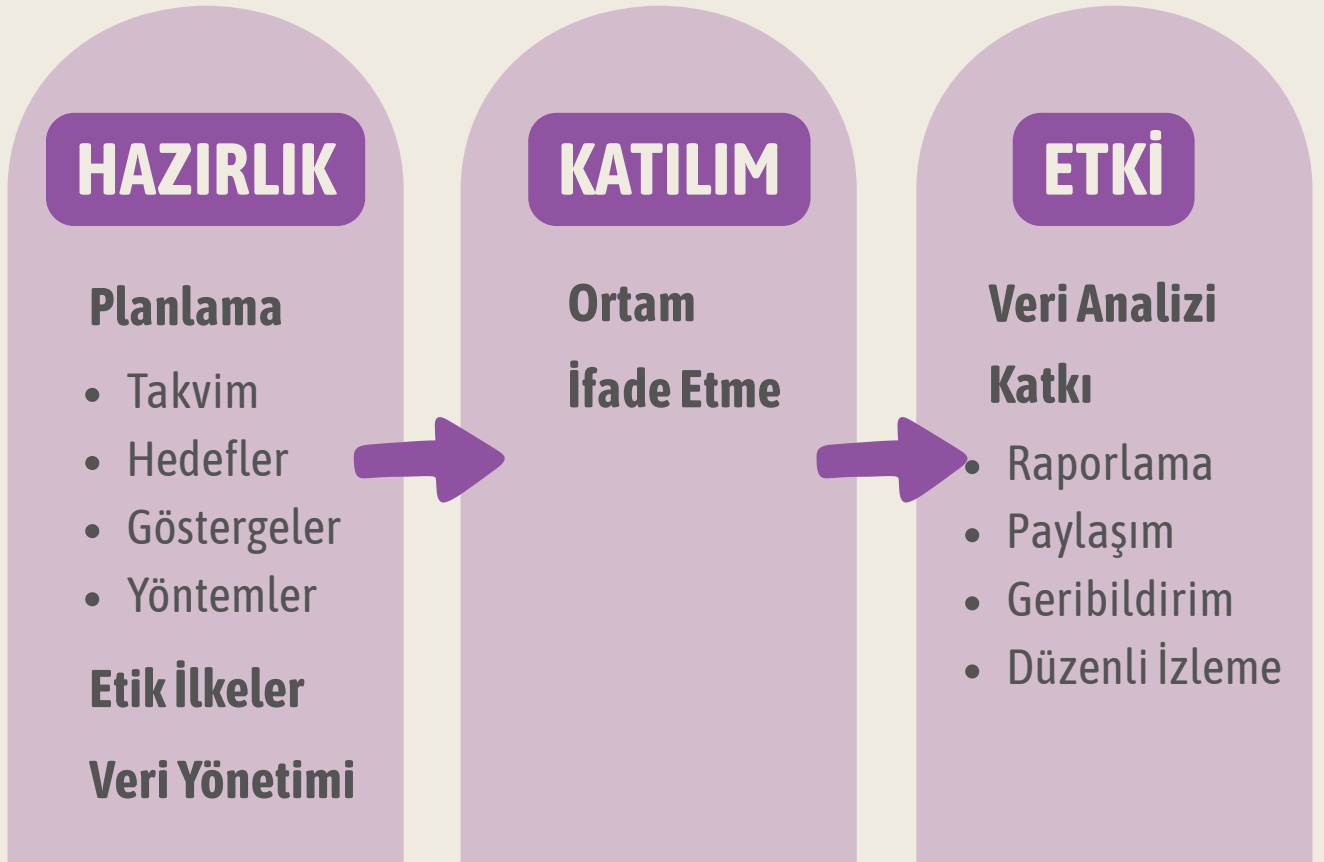
Derneğin yaptığı çalışmaların etkilerini anlama ve bunlardan öğrenme isteği kuruluş dönemlerine kadar uzanıyor. O dönem çocuk bazlı bir form oluşturuldu ve gönüllüler tarafından düzenli olarak doldurulmaya başlandı. Çocukların gelişimi takip edilse de çok fazla veri birikiyor ve bu veriler derneğin stratejisi için kullanılamıyordu.

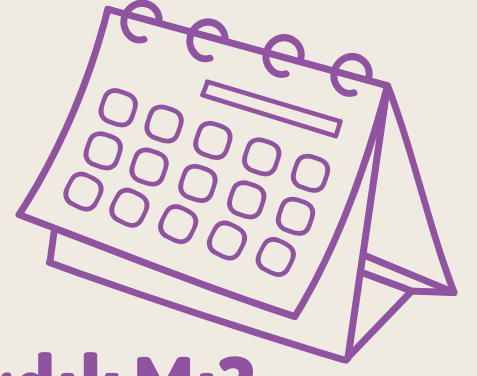
Saha ekibinin bu soruna çözüm aramaya başlamasıyla düzenli ve planlı izleme-değerlendirme süreçleri 2017 yılında başladı. Derneğin tüm çalışmalarını kapsayan bir değişim teorisi oluşturuldu. Böylece derneğin ana hedefi, hedefe ulaşmak için yapılması gerekenler ve faaliyetler arasındaki bağ belirgin hale geldi.

Her dönem başında faaliyetler-hedefler-göstergeler gözden geçirilip, araçlar güncelleniyor ve dönem boyunca takibi yapılıyor. Her dönem sonunda tüm çalışmaları kapsayan bir rapor hazırlanıyor. Raporlar için derneğin [web sitesini](#) ziyaret edebilirsiniz.

7 Adımda Çocuk Odaklı İzleme Değerlendirme Sistemi Kurmak

Sisteme geçmeden, bu adımların her aşamasında sabırlı olmak gerektiğini, çocuklarla ve çocuklar için yaptığımız çalışmaların tümünde her aşamanın bir anda tamamlanamayabileceğini hatırla tutun. Çocuklara ve kendinize zaman tanımak da bu sistemin bir parçasıdır.

1. Planlamaya Zaman Ayırdık Mı?

- **Takvim**

İlk adımda esnek ve kapasitemize uygun bir zaman planını hazırlarız. Bu planın mutlaka çalışmalar başlamadan önce ilgili tüm ekiple beraber yapılması önerilir. Planda çocukların ve süreçle ilişkili yetişkinlerin ihtiyaçları öncelenir.

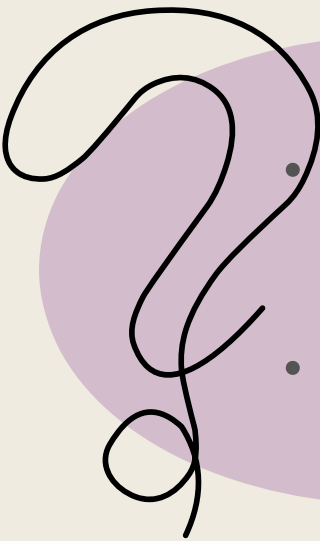
Bu kısım bu konudaki tüm faaliyetlerin planlanmasını içeren adımdır:

Hedefler ne zaman belirlenecek, göstergeler hangi yöntemle hangi zaman aralığında izlenecek, saha soruları ne zaman hazırlanacak, çocuklardan görüşler ne zaman alınacak, deşifreler ne zaman hazırlanacak, veriler ne zaman analiz edilecek ve raporlanacak...

• Hedefleri Belirleme

Çalışmayı yapan kurumun çocukları kapsayan misyonunun, nihai amacının belirgin olduğu varsayımıyla, çocuklarla uygulanacak atölye, eğitim veya çalışmalarla nelerin hedeflendiği kısa ancak tüm süreci kapsayacak şekilde belirlenir.

Eğitmen, gönüllü veya kolaylaştırıcının yapacağı çalışmaların hedeflerini belirleyebilmesi için şu **soruları** yanıtlaması beklenebilir:

-
- Bu atölye dahilinde çocuklarda neleri görürsem, atölyede ne yaparlarsa mutlu olurum, iyi ki bu atölyeyi yapmışım, hedefime ulaştım dersin?
 - Bunlar benim için neden önemli?

Örneğin,

SGD'nin Oyun ve El İşi Atölyesi'nin hedeflerini, atölye eğitmeni şöyle belirledi;

- *İnce ve kaba motor becerilerin gelişmesi*
- *Dikkat ve odaklanma becerilerinin gelişmesi*
- *Birlikte ve uyumlu hareket edebilme becerisinin gelişmesi*
- *Düşünme ve hayal gücüne destek olma*

Örneğin,

Bir atölyede çok kısa bir şekilde değinilecek bir konu, genel bir hedef olarak belirlenmez. SGD'de hip hop atölyesi için belirlenen rap kavramlarını öğrenme hedefi genelleşmediği ve sadece bu atölyede olduğu için genel hedeflere dahil etmedik.

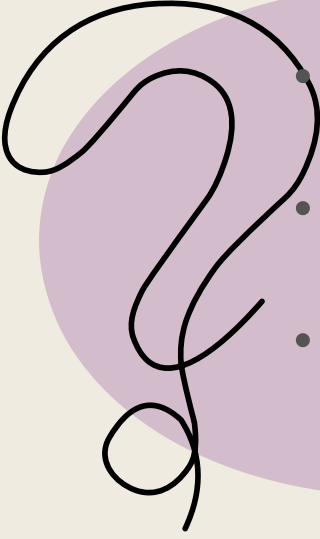
Öneri

Çocuğa doğrudan "bu atölyede ne yapmak istiyorsun?" diye sormak, hedeflerin belirlenmesinde ona da söz hakkı tanır.

• Göstergeleri Belirleme

Bu aşamada hangi yöntemleri kullanılacağına karar vermeden önce göstergeler³ belirlenir. Sonrasında ana eksen çocuk odaklı olacak şekilde veri toplama yöntemlerine karar verilir.

Eğitmen, gönüllü, kolaylaştırıcı veya izleme değerlendirmeyi yapacak kişinin gösterge belirleyebilmesi için şu **soruları** yanıtlaması beklenebilir:

-
- Çocuklarda hedeflerimiz dahilinde objektif olarak neleri gözlemleyebiliriz (sayısal ve sözel)?
 - Çocuk nasıl davranırsa, bu gözlemlerimizin gerçekleştiğini anlarız?
 - Belirlediğimiz göstergeler çocukların yaşamlarıyla ilgili mi/bağlantılı mı?

3 Gösterge: İzleme yaparken bir unsurun gerçekleşip gerçekleşmediğini, gerçekleştiyse ne düzeyde gerçekleştiğini saptamaya yarayan ölçütler, referans noktaları. Çocuk odaklı bir izleme ve değerlendirme bağlamında, belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını somut bir şekilde takip etmeye yarayan göstergelerin şu özelliklere sahip olabilir:

Specific (Özel/Belirli): Gösterge, tam olarak neyin ölçüleceğini açık ve net bir şekilde tanımlamalıdır. Çocukla ilgili hangi gelişim alanı veya davranışa odaklanıldığı belli olmalıdır. Örneğin, projeye katılan 7-10 yaş arası çocukların okuma seviyelerindeki artış.

Achievable/Attainable (Ulaşılabilir): Gösterge, çocuğun mevcut yetenekleri ve sağlanan desteklerle gerçekleşmesi mümkün bir sonuç göstermelidir. Örneğin, oyun temelli sosyal beceri atölyeleri sonrası beklenen bir artış bağlamda gerçekçi bir hedef.

Relevant (İlgili/Alakalı): Gösterge, çocuğun genel gelişim hedefleri ve belirlenen programın amaçları ile doğrudan alakalı olmalıdır. Örneğin, problem çözme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir program hedefi.

Time-bound (Zamana Bağlı): Göstergenin ne zaman veya hangi süre zarfında ölçüleceği/değerlendirileceği belli bir zaman dilimi veya bitiş tarihi ile sınırlandırılmış olmalıdır. Örneğin, programın 3. ve 6. ayında gerçekleştirilen gözlemlerle ölçülecektir.

Buradaki kısaltmalar SMART göstergeyi ifade eder. SMART gösterge çocukla ilgili ilerlemeyi takip etmek için belirli, ölçülebilir, ulaşılabilir, ilgili ve zamana bağlı kriterlere sahip olan somut bir izleme aracıdır.

İzleme planında yer alan temel göstergeler (örneğin kendine güven), varsayımlarla değil, doğrudan çocuklara sorularak belirlenmelidir.

Örneğin,

Çocuklarda soyut bir kavram olan kendine güveni anlamak ve somutlaştırmak için, **'Ne olursa kendine güvenirsin?'** ya da **'Kendine güvendiğinde nasıl davranırsın?'** gibi sorular sorulabilir. Bu sorular, çocukların kendine özgü başarı ölçütlerini ortaya koymasına yardımcı olur; çünkü bazı çocuklar için sınıfta bir kez parmak kaldırmak bile önemli bir gelişme olabilir. Sonuç olarak, hedefimiz özgüveni artırmak olsa da, göstergeler **'Sınıfta daha sık parmak kaldırıyorum'** gibi somut ve ölçülebilir olmalıdır.

Öneri

Çocukların kendiliğinden yaptığı, başlangıçtaki plana dahil olmayan bir davranış (örneğin sağlıklı yaşam atölyelerinden sonra paketli gıda arkasındaki etiketleri okuma alışkanlığı kazanması) önemli bir veri sayılabilir ve bir sonraki senenin hedef göstergelerinden biri haline gelebilir.

• Veri Toplama Yöntemlerini Belirleme⁴

Veri toplama kısmında öncelikle verilerin kimlerden toplanacağına karar veririz. Ardından şu sorularla ilerleriz:

Veri toplayacağımız çocukların ihtiyaçlarını biliyor muyuz?

Çocukları okuma-yazma, sözlü ifade, resim yapmayı sevme/sevmeme gibi veri toplama açısından farklı özelliklerine göre tanımaya çalışmalıyız.

Veri toplama yöntemlerine karar verirken, çocukların yaşını ve gelişim düzeyini dikkate almak, her grup için uygun yöntemler tasarlamak ve bu yöntemleri çocuklarla birlikte yeniden gözden geçirmek gerekir. Tüm bunların iyi bir şekilde yürüyebilmesi için veri toplanacak çocuk grubunun iyi bir şekilde analiz edilmesi önerilir.

Kullanacağımız yöntemlerin her engellilik türüne (görme, işitme, fiziksel, öğrenme güçlüğü vb.) uyarlanabilirliğini test ederiz. İhtiyaç varsa işaret dili tercümanı, Braille materyaller, resimli kartlar, sesli kayıtlar gibi alternatif/destekleyici yöntemleri düşünürüz.

Kiminle (çocuklar, gönüllüler, eğitmenler...) hangi yöntemle görüşmek uygundur?

Her çocuğun kendini ifade etme biçiminin farklı olduğu kabul ederek (yazma, sözlü, resim) çocuğa seçme hakkı sunarız.

İzleme süreçlerinde, sadece çocuktaki değil, yetişkindeki değişimleri de gözlemlemek ve kaydetmek, genel ilerlemeyi anlamak için bize fırsat sunar.

4 Saha çalışmalarında kullanılan yöntemler; gözlem/izleme günlüğü, görüşme, anket (ön test-son test gibi), kontrol grupları, odak grup görüşmeleri, paydaş toplantıları, düzenli izleme raporları, saha ziyaretleri, değerlendirme formları, vaka çalışmaları, topluluk geribildirimleri, şikâyet mekanizmalarından gelen veriler.

Verileri hangi periyotta toplamalıyız?

Bu süreçte çocukla güven bağı ve ilişki kurma aşamasına zaman ayırırız. Sadece uygulayıcı değil, çocukla paylaşım yapan bir insan konumunda oluruz.

Kimlere ulaşamayız, hangi verileri toplayamayız?

Engelli çocuklar veya diğer kesişimsellikler gibi erişemeyebileceğimiz kesimleri önceden saptayarak, bu kısıtların etkisini nasıl en aza indirebileceğimizi belirleriz.

Aradığımız veriyi çocuklar dışında kimlerden alabiliriz?

Aradığımız veriyi her zaman çocuklardan almak zorunda değiliz. Gözlem yapan kişilerin, gözlemlerini etkili bir şekilde aktarabilmeleri için desteklenmesi önemlidir. Bu kişiler eğitimlerle, rehberin tanıtılmasıyla ya da pilot uygulamalarla güçlendirilebilir. Çocuklarla görüşme yapacak veya gözlemlerini paylaşacak kişilerin yetkinliklerini artırmak için kurum içi ve kurumlar arası süpervizyon desteği de sağlanabilir.

Örneğin,

Her izleme sürecinin başında ve sonunda çocuklarla **değerlendirme çemberleri** düzenlenerek, süreç hakkında geribildirim alınabilir. Atölyelerden önce çocuklara **beklentilerini** sormak, onların **gündemini anlamanın pratik bir yoludur**. Detay için “geribildirim mekanizmaları oluşturma” bölümüne bakabilirsiniz.

Islak çamaşırlar etkinliği⁵ yapılarak atölye başında beklentiler toplanır, program bittiğinde ise bu beklentilerden hangilerinin kuruduğu (gerçekleştiği), hangilerinin ıslak kaldığı görselleştirilerek eğlenceli ve somut bir geribildirim alınabilir.

İzlenmek istenilen meseleye dair **anonim izleme** imkanı veren araçlar geliştirilebilir. Çocuklara atölye süresinde doldurup anonim bir şekilde ortamdaki kutuya atabilecekleri basit bir form hazırlanabilir.

Öneri

Farklı kültürlerden veya anadili farklı olan çocuklarla çalışan uygulayıcıların\kolaylaştırıcıların, o kültürü iyi bilen kişiler olması gerekir. Gelişimsel engeli olan çocuklar için ise uzman desteği şarttır.

5 Çocuklardan atölyeden ne istediklerini; ne yaparlarsa burada olmaktan keyif alacaklarını düşünmelerini isteyin ve önceden hazırlamış olduğunuz karton çamaşırları çocuklara dağıtın. İsteyen bu kağıtlara aklındakini çizebilir veya yazabilir. Kolaylaştırıcılar uzun ve ince ip gersin. Çocuklara çamaşırları ataçla asmalarını söyleyin. Ardından çocukların yazdıkları beklentileri okuyun. Bu atölyelerin sonunda bu çamaşırların tekrar ortaya çıkacağını ve kuruyup kurumadığına beraber bakacağımızı söyleyin..

2. Çocuklarla Çalışmaya Dair İlkelerimiz Belirgin Mi?

Çocukların gizliliğine ve haklarına saygı gösterilmesi önceliğimizdir. Görüşmenin yaklaşımı, odağı ya da bağlamı ne olursa olsun çocukların dâhil oldukları tüm araştırmalarda etik standartları korumaktan sorumluyuz. Aşağıdaki temel etik ilkeler, çocukların katıldıkları toplantılar, buluşmalar planlandığında mutlaka benimsenmelidir.

Çocuklarla yapılan çalışmalara dair ilkeler⁶ **şu sorularla** kontrol edilir:

Zarar Vermeme İlkesi

- Zarar vermeme ilkesinin ne olduğunu biliyor muyuz?
- Çocuklara zarar vermemek için gerekli önlemleri aldık mı?
- Süreçte çocuklara temas eden yetişkinlerin, onlara zarar vermediğinden veya onları incitmediğinden emin miyiz?
- Çocukların güvenliği ve iyilik halini ön planda tutuyor muyuz?
- Görüşme sırasında çocuğun ve görüşmecinin güvenliği açısından iki kişi olmak önemli, bunu planlamamıza dahil ettik mi?

6 Etik ilkeler bölümü için Çocuklarla İlgili ve Çocuklarla Birlikte Yapılan Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar (https://childethics.com/wp-content/uploads/2016/09/ERIC_Turkish.pdf) derlemesinden ve <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/storage/app/uploads/public/5c3/efb/016/5c3efb0165343108626452.pdf> kaynağından yararlanıldı.

Yararlı Olma İlkesi

- Görüşme çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel iyi olma hallerini destekliyor mu?
- Çocuğa görüşlerinin nelere etki edeceğini anlattık mı?

Adalet İlkesi

- Ortamda bulunan çocuklar arasındaki farklılıklar dikkate alınıyor mu?
- Çocukların görüşleri saygıyla dinleniyor ve gereken özen gösteriliyor mu?
- Çocukların söylediklerinin nerede ve nasıl kullanılacağı konusunda açıklamalar yapıyor mu?
- Çocukların soruları göz ardı edilmeden, geçirtilmeden cevaplanıyor mu?
- Çocukların özgün görüşleri korunuyor ve değiştirilmeden kabul ediliyor mu?

Saygılı Olma İlkesi

- Çocukların kimliği, kültürel koşulları, yetenekleri ve bakış açılarına saygı gösteriliyor mu?
- Çocukların görüşleri, düşünceleri ve duyguları değerli kabul ediliyor mu?
- Çocuklarla görüşmeye giderken onların kültürel değerlerine uygun fiziksel görünümde olduğumuzu kontrol ettik mi?
- Görüşme esnasında çocuk bitirmek istediğinde, 'az kaldı, bitirelim öyle git' gibi ifadelerle çocuğun sınırlarını aşmaktan kaçınıyor muyuz?

Gizlilik İlkesi

- Çocukların kimlik ve iletişim bilgileri güvenli bir şekilde saklanıyor mu?
- Raporda herhangi bir çocuğun kimliğini ifşa edebilecek alıntılar kullanılıyor mu?
- Rapor sonrası verileri yok etme planı yapıldı mı?

Onay İlkesi

- Onam metinleri çocukların anlayacağı içerikte mi?
- Görüşme öncesi çocuktan onay alındı mı?
- Görüşme öncesi bakımverenden onay alındı mı?
- Çocuklar katılmayı reddetme veya görüşmeden ayrılma hakları konusunda bilgilendirildi mi?
- Çocuğa verdiği onayı istediği zaman, hiçbir gerekçe göstermeden geri çekebileceği net olarak anlatıldı mı?

Örnek onam formları için Ek 1'e bakabilirsiniz.

Öneri

Görüşmeyi yapan bir çocuk ise, tüm etik ilkelerin görüşmeci çocuk için de sağlandığından emin olunmalıdır.

Bildirim Yükümlülüğü: Çocuk, görüşmeyi yapan kişi veya kişilere bildirim yükümlülüğü doğuracak bir bilgi paylaşırsa, bu yükümlülüğünüzü unutmayın. Bildirim yükümlülüğünde uyulacak adımlar için Ek 3'e bakabilirsiniz.

3. Veri Yönetimi İçin Stratejilerimiz Belirgin Mi?

Çocuklarla yapılan çalışmalarda veri gizliliği ve güvenliği, en önemli etik ve yasal sorumluluklardan biridir. Toplanan bilgilerin doğru bir şekilde yönetilmesi, hem yasal yükümlülükleri yerine getirmek hem de çocukların mahremiyetini korumak için önem taşır.

Veri yönetimi; kodlama ve anonimleştirme, mevzuat yükümlülükleri, veri depolama ve verinin imha süreçlerini kapsar.

Çocuklardan aldığımız verileri, gizlilik bağlamında kodladık ve anonimleştirdik mi?

Çocukların kimliklerini korumak için, raporlamada isimlerini veya baş harflerini kullanmak yerine kodlama yaparız. Başka bir isim kullanmayı, o isme sahip farklı bir bireyi işaret etme veya önyargı oluşturma riski taşıdığı için, tercih etmeyiz.

Görüşme yaptığımız çocuğa ismini nasıl kısaltmamızı veya değiştirmemizi istediğini sorabiliriz. Ancak bunu yaparken çocuğun lakap olarak kullanmayı sevdiği bir kelimeyi seçmesi halinde, bunun yakınları tarafından bilinme riskini göz önünde tutmalıyız.

Eğer rapordaki bir alıntı, okuyan kişinin kimliğini açığa çıkaracak nitelikteyse ve bu alıntıyı kullanmamız gerekiyorsa, kişiden izin alırız.

Yapay zeka kullanımlarında, verileri sisteme mutlaka anonim olarak gireriz.

Kişisel Verileri Koruma Kanunu'na (KVKK) yönelik yönergemiz mevcut mu?

Çocuğun fotoğrafının veya kişisel verisinin paylaşılmasına izin vermesi durumunda dahi, bu iznin geçerliliğini her zaman sorgularız. KVKK uyumu için hem bakımverenden hem de çocuktan onam alırız. Onam formunda çocukların verdikleri onaylardan istedikleri zaman vazgeçebilecekleri açıkça belirtilir.

Veri depolama süreçlerini planladık mı?

Tüm basılı dokümanlar (formlar, notlar, çizimler) kilitli dolaplarda saklanır ve bunlara sadece yetkili ekip üyeleri erişir. Dijital görüşme kayıtları, transkriptler ve analiz dosyaları, güçlü şifrelerle korunan veya şifreli dijital ortamlarda (güvenli bulut sunucuları veya harici diskler) saklanır. Tüm dijital erişim şifreleri düzenli olarak güncellenir ve yetkisiz erişimi önlemek için güvenli bir yöntemle (örneğin, şifre yöneticisi) saklanır. Verilere kimin, hangi amaçla ve ne zaman eriştiği (veya erişeceği) açıkça tanımlanır ve sadece ilgili kişiler yetkilendirilir.

Topladığımız verileri ne zaman, nasıl imha edeceğiz?

Çocuklardan toplanan verilere kimlerin erişebileceği, verinin ne zaman hangi koşulda imha edileceğini tanımlarız. Kurumun bu konuda bir yönerge hazırlaması işleri kolaylaştırabilir. Yönerge, verilerin hangi koşullarda, hangi sistemde tutulacağını ve toplanan verilerin nasıl paylaşılıp kullanılacağını netleştirmelidir. Özellikle hassas vakalarda, verilere sadece vaka çalışanları gibi belli uzmanların erişimi olmalıdır. Veri toplayanların bu konuda eğitimi ve güvenilirliği de gözetilmelidir.

4. Çocukların Katıldığı Ortam Onlara Uygun Mu?

Çocukların görüşlerini rahat ve güvenli bir şekilde ifade edebilmelerinde bulundukları ortam da etkilidir. Çocuklarla görüşülecek ortamın, çocukların bildiği, tanıdığı ve rahat bir mekân olması önerilir. Çocuğun yaşına, cinsiyetine, engellilik durumuna ve diğer farklılıklarına göre uyarlanan bir ortam kendilerini daha rahat ifade etmesini destekler. Çocukla güven bağı kurmak, fiziksel ortamın güvenli olmasını sağlamayı da içerir.

Çocukların gözlemlendiği, görüşmelerin yapıldığı ortamın güvenliği ve uygunluğu şu sorularla kontrol edilir:

- Çocuklarla onların bildiği, tanıdığı bir yerde mi görüşeceğiz?
- Çocuklarla kendi bildiğimiz, tanıdığımız bir yerde mi görüşeceğiz?
- Ulaşımları, erişimleri konusunda herhangi bir engel var mı?
- Yürüyerek ulaşabilecekler mi?
- Ulaşımlarını kolaylaştırmak için düzenleme yapabilecek miyiz?
- Çocuklarla bir araya geldiğimiz fiziksel mekân yükseklikler, aydınlatma, havalandırma gibi açılardan çocuklara göre mi?
- Ortam çocukların rahatça hareket edebileceği ve etkileşimde bulunabileceği şekilde düzenlenmiş mi?
- Ortam uyarıcı ya da tetikleyici görsel, poster veya materyaller açısından kontrol edildi mi?
- Çocukların anlattıklarının dışardan duyulma ihtimali var mı?

Öneri

Eğer olumsuz yanıtlar fazla ise, zaman-emek-maliyet açısından, hangilerinin kolayca düzeltebileceğine bakılır. Sürece yayılan bir iyileştirme planı düşünülür.

Görüşme yapılacak olan ortam, kurumun veya görüşmecinin bildiği bir mekan değilse mutlaka önceden görülmelidir.

Kapsayıcılık için bazı önlemler:

Kapsayıcılık için önlemleri düşünür ve uygularken, bu önlemlerin çocukların ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkisini sürekli kontrol ederiz. Alınan önlemlerin çocuk algımızdaki hatalardan, önyargılardan, kalıpyargılar kaynaklaması riskini çocuklara zarar vermemek için en aza indirmeye çalışırız.

- Çalışma yaptığımız çocukların yaşamlarını sürdürdükleri topluluklardaki sosyal, kültürel, ekonomik şartları anlamaya çalışırız. Görüşme yapılacak mekanın seçimi, görüşmecilerin ve katılımcıların cinsiyetlerinin seçimi, soruların oluşturulması gibi süreçlerde bu şartlara uyum sağlarız.
- Görüşme ve odak gruplarının düzenlendiği alanların tüm çocuklar için güvenli, merkezi ve kolay ulaşılabilir olmasını sağlarız.
- Çekingenliği azaltmak, güven bağı kurmak için çemberler, ısınma oyunları gibi etkinlikler planlarız.
- Özellikle kız çocukların ihmal, istismar, çocuk yaşta erken ve zorla evlilik ya da baskı gibi konuları paylaşımları durumunda gizlilik ve güvenlik ilkelerini titizlikle uygulayıp, bildirim yükümlülüğü süreçlerini işletiriz.

- Kız çocukların katılımını etkileyen hijyen, regl gibi ihtiyaçlarını ve mahremiyet ihtiyaçlarını dikkate alırız.
- Görüşmecilerin ve gözlemcilerin cinsiyet dengesini gözetiriz.
- Ortamın kültürel olarak duyarlı ve yabancılaştırmayan bir yer olmasına özen gösteririz. Mümkünse çocukların içinde bulunduğu topluluğa yakın veya aşina oldukları bir mekân seçeriz.
- Her çocuğun ihtiyaçlarının farklı olduğunu kabul edip, izleme ve değerlendirme araçlarının ve ortamlarının bireysel farklılıklara duyarlı olmasını gözetiriz.
- Görüşme, etkinlik veya veri toplama ortamları fiziksel olarak erişilebilir olması için önlemler alırız.
- Tekerlekli sandalye rampası, asansör, uygun aydınlatma gibi açılardan kapsayıcılığımızı gözden geçiririz.
- Görüşme ortamının, duyuşal olarak hassas çocuklar için (örneğin, aşırı gürültü, parlak ışıklar) sakinleştirici ve güvenli bir alternatif sunmasını sağlarız.
- Çocukların görüşme mekanına ulaşımı için özel ulaşım desteklerini planlarız.

Öneri

Görüşme yapılacak olan ortam, kurumun veya görüşmecinin bildiği bir mekan değilse mutlaka önceden görülmelidir.

5. Çocukların Kendini Rahatça İfade Etmesine Olanak Tanıyor muyuz?

Çocukların kendini rahatça ifade edebilmesi için öncelikle çocukla güven bağıını oluşturur, bunun için çocuk dostu ve anlaşılır bir dil kurarız.

Çocukların görüşlerini sunmaları için çocuğun yaşına, cinsiyetine, engellilik durumuna ve diğer farklılıklarına uygun bilgi ve rehberlik desteği almaları sağlanır. Bu aşamada yetişkinler, ortamdaki çocukları katılım hakları ile ilgili bilgilendirir ve ihtiyaç duyduklarında onlara konu ile ilgili rehberlik eder.

Görüşme sorularının titizlikle ve çocukların kolayca anlayıp yanıtlayabileceği şekilde tasarlanması, gerekli hallerde çocuklardan görüş alınması önerilir. Görüşme akışı aşağıdaki **sorularla** kontrol edilir:

- Sorular, çocukların düşüncelerini ve duygularını ifade etmelerine olanak tanıyor mu?
- Okur yazar olup olmadığı, engellilik durumu, resim yapmayı sevip sevmediği, anadili gibi açılardan çocukları tanıyor muyuz?
- Her birine uygun aracı düşündük mü?

Görüşme öncesinde, görüşlerine başvurulacağı söylenerek, çocukların hazır olması sağlanır. Çocuklarla görüşme öncesinde kendimizi şu sorularla kontrol edebiliriz:

- Görüşmenin amaçları çocuklara anlatmak üzere netleştirildi mi?
- Görüşmeye katılacak olan çocukların yaşları birbirine yakın mı?
- Çocuklar görüşmenin amacı hakkında önceden bilgilendirildi mi?
- Çocuklara görüşmenin ne kadar süreceği bilgisi önceden verildi mi?
- Görüşmeyi kimin yapacağı ile ilgili çocuk bilgilendirildi mi?
- İhtiyaç olacağı düşünülüyorsa, görüşme boyunca verilecek molalar için düzenleme yapıldı mı?
- Görüşme öncesinde çocuklardan yazılı onayları alındı mı?
- Görüşme öncesinde çocukların bakımverenlerinden yazılı onayları alındı mı?
- Görüşme günü ve saati çocuklara danışılarak mı belirlendi?
- Görüşme başlangıcında çocuklardan sözlü onay alındı mı?
- Çocuklara, isim, soy isim, yaşadığı yer gibi kişisel bilgilerinin herhangi bir yerde paylaşılmayacağına dair bilgilendirme yapıldı mı?

- Görüşmeye katılacak olan çocuklar arasında engellilik durumu olan çocuk var mı?
- Eşit olanaklara sahip olmayan çocukların dahil olması için özel önlemler geliştirildi mi?
- Cinsiyet, dahil olduğu topluluk, engellilik, yaş, dil, coğrafi mekân ve başka herhangi bir kişisel ya da toplumsal özellik temelinde, ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar dahil edildi mi?
- Kendini sözel olarak ifade etmek istemeyecek veya edemeyecek çocuklar için alternatifler hazırlandı mı?
- Grupta birbirini tanımayan çocukların olma ihtimaline karşın, tanışma ve güven ortamını sağlayacak etkinlikler planlandı mı?
- Sıkıntıya girmeleri ya da sorun yaşamaları durumunda çocuklara nasıl yaklaşılabileceği belirlendi mi?
- Kolaylaştırıcı veya görüşmecinin çocuklarla çalışma/görüşme yapma deneyimi var mı?
- Kolaylaştırıcı veya görüşmeci çocuklarla eşit ilişki kurma konusunda hassas mı?
- Kolaylaştırıcı veya görüşmecinin duygusal ve fiziksel rahatlığını desteklemek üzere önlemler alındı mı?

Görüşme sırasında da çocuk odaklı yaklaşımı takip edebilmek için şu sorular takip edilir:

- Çocukların gönüllü olarak katıldıklarından emin miyiz?
- Çocuklara istedikleri zaman dahil olmamayı seçebilecekleri bilgisi verildi mi?
- Paylaşacakları görüşlerin nerelerde kullanılacağı çocuklara anlatıldı mı?
- Süre, tüm çocukların görüşlerini ifade edebilmesine yetiyor mu?
- Tüm çocukların toplantının amacını anladığından emin miyiz?
- Tüm çocuklar görüşlerini rahatça ifade edebiliyor mu?
- Grubun içinde konuşmayı istemeyen, görüşlerini ifade etmek istemeyen çocuklar var mı?
- Kendini sözel olarak ifade etmek istemeyen veya edemeyen çocuklar için alternatif seçenekler uygun oldu mu?
- Çocuklara görüşlerinin nasıl kullanılacağı anlatıldı mı?
- Çocuklara, görüşlerini herhangi bir yerde kullanılmadan önce bakmak isteyip istemedikleri soruldu mu?

Öneri

Eğer olumsuz yanıtlar fazla ise, zaman-emek-maliyet açısından, hangilerinin kolayca düzeltebileceğine bakılır. Sürece yayılan bir iyileştirme planı düşünülür.

Kapsayıcılık için bazı önlemler:

Kapsayıcılık için önlemleri düşünür ve uygularken, bu önlemlerin çocukların ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkisini sürekli kontrol ederiz. Alınan önlemlerin çocuk algımızdaki hatalardan, önyargılardan, kalıpyargılar kaynaklaması riskini çocuklara zarar vermemek için en aza indirmeye çalışırız.

- Aile baskısı gibi toplumsal normlar kız çocukların görüşmelere katılımını sınırlayabilir. Bu engeller açısından çalıştığımız grupları iyi analiz edip, güven ilişkisiyle katılımlarını arttırmaya çalışırız. Grupta kız çocukların sessiz kalmalarını normal kabul etmeyiz. Katılımı teşvik eden sorular yöneltilir.
- Görüşmelerde ve sorduğumuz sorularda çocukların sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarına özgü ayrımcılık deneyimlerini, okula erişim/devamlılık oranlarını ve kimlikleriyle ilgili algılarını gözetiriz.
- Farklı kültürlerden veya farklı ana diline sahip çocuklarla görüşürken, görüşmecinin o kültüre aşina birisi olmasına dikkat ederiz. Eğer böyle birine ulaşamıyorsak, görüşmeyi yapacak kişilerin topluluğun kültürel yapısı ve maruz kaldığı ayrımcılıklar konusunda duyarlılık eğitimi almasını sağlarız.

- Dilimizin önyargısız ve kapsayıcı olmasına özen gösteririz. Görüşmelerde, örneğin Romanların içinden biri gibi konuşmaya çalışmaktan kaçınırız.
- Görüşme öncesinde güven bağı ve ilişki kurma aşamasına zaman ayırırız. Eğer görüşmeleri tamamlamak için zaman kısıtımız varsa halihazırda o güven bağı kurmuş olanlardan destek alabilir, mahalle/topluluk içinde güven ilişkisi kurmuş kişileri sürece dahil edebiliriz.
- Görüşmeyi yapacak kişilerin, farklı engel türlerine sahip çocuklarla nasıl iletişim kurulacağı ve kolaylaştırıcı olunacağı konusunda eğitim almasını sağlarız.
- Görüşme sırasında çocukların kendilerini ifade etmeleri için ek zaman ihtiyaçları olabilir. Görüşme programına bunu dahil ederiz.

6. Çocukların Sunduğu Görüşlerle Ne Yapacağız?

Çocukların sunduğu görüşlerin yalnızca dinlenilmesi veya kaydedilmesi katılım hakkının hayata geçmesi için yeterli değildir. Bu nedenle çocuklarla görüşme sonrasının gerçekçi bir şekilde planlanması, bu süreç mümkün olduğunca çocukların da dahil edilmesi önerilir.

Toplanan verilerin analizi için basit ve anlaşılır yöntemler kullanılır. Analiz sürecinde mükemmeli aramak yerine işlevsel ve kullanabileceğimiz bilgilerin üretilmesi tavsiye edilir.

- Çocukların sunduğu görüşlerle ne yapacağız?
- Verileri hangi yöntemlerle⁷ analiz edeceğiz?
- Sonuçları nasıl yorumlayacağız?
- Veri analiz sürecine çocukların katılımını sağlayabilir miyiz?
- Çocuklar görüşlerinin kimlere sunulacağını biliyor mu?
- Çocukların görüşlerinin hazırlanan rapora nasıl yansıtılacağını tartıştık mı?
- Raporun çocuk versiyonu hazırlanacak mı?
- Raporun çocuklar için hazırlanmış versiyonunu katılımcı çocuklarla paylaşmak üzere bir plan yaptık mı?
- Verilerin güvenli biçimde muhafazasına yönelik bir strateji belirledik mi?
- İsim dahil tüm kişisel bilgileri içeren bilgilerin güvenli biçimde imhasının ne zaman ve nasıl yapılacağını belirledik mi?

Öneri

Eğer olumsuz yanıtlar fazla ise, zaman-emek-maliyet açısından, hangilerinin kolayca düzeltebileceğine bakılır. Sürece yayılan bir iyileştirme planı düşünülür.

Analiz süreçlerinin son ana bırakılması birçok açıdan işleri zorlaştırıp, veri toplarken harcanan emeği de heba edebilir. Bu nedenle veri toplama, değerlendirme ve raporlama adımlarının birinci aşama olan planlamada netleştirilmesi gerekir.

7 Analiz yöntemleri, toplanan verilerin türüne (nicel/sayısal veya nitel/anlatısal) bağlı olarak; betimsel istatistikler, karşılaştırmalı analiz, içerik analizi ve tematik analiz gibi yaklaşımları içerebilir.

Kapsayıcılık için bazı önlemler :

Kapsayıcılık için önlemleri düşünür ve uygularken, bu önlemlerin çocukların ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkisini sürekli kontrol ederiz. Alınan önlemlerin çocuk algımızdaki hatalardan, önyargılardan, kalıpyargılar kaynaklaması riskini çocuklara zarar vermemek için en aza indirmeye çalışırız.

- Toplanan verileri cinsiyete göre ayrıştırarak analiz ederiz.
- Tekil ya da kesişimsel ayrımcılık yaşayan çocukların söylediklerini raporlarda görünür hale getiririz. Bunu yaparken damgalayıcı veya kurbanlaştırıcı bir dil kullanmayız. Çocukların ifadelerindeki güçlü yanları ve önerilerini öne çıkarırız.
- Topladığımız görüşlerle, çalışmalarımızın kız çocuklara özel farklılaştırılmış destekler sunacak şekilde nasıl iyileştirileceğine yer veririz.
- Özellikle misilleme riski olan konularda görüşülen grupların coğrafi konumlarını veya konunun bağlamını tek bir yere işaret etmeyecek şekilde genelleştiririz.
- Topladığımız verileri farklı kimlik ve aidiyet gruplarını gözeterek analiz ederken damgalanmaya neden olabilecek bilgilere dikkat ederek raporlarız.

7. Çocukların Görüşlerinin Nasıl Bir Katkısı Olacak?

Çocuklarının sunduğu görüşlerin projelere, programlara ve uygulamalara yansması, çocuk katılımının ayrılmaz bir parçasıdır. Çocukların katkısının karar mekanizmalarında neleri değiştirdiğine bakılır.

Raporlama ve paylaşım

Elde edilen sonuçlar ilgili paydaşlarla paylaşılır ve çıkan öneriler/dersler uygulamaya geçirilir. Raporların çocuk dostu bir dille yazılması, böylece çocukların sonuçları anlaması kolaylaştırılabilir.

- Raporlarımızı nasıl daha etkili bir şekilde kullanabilir ve paylaşabiliriz?
- Hatalarımızı, yanlışlarımızı yazıyor muyuz?
- Çocuktan aldığımız bilgiyle ne yaptığımızı tekrar çocuklara aktarmanın planının yaptık mı?
- Çocuk dostu raporu nasıl hazırlayacağımızı biliyor muyuz?
- Görüşmelerde kullandığımız soru setlerini veya kolaylaştırıcı soruları raporlara ekliyor muyuz?
- Verileri nasıl analiz ettiğimizi anlatıyor muyuz?
- Raporlamada kullandığımız alıntılarda veya yorumlarda çocukların gizlilik ve mahremiyetine özen gösteriyor muyuz?
- Raporları web sitemizde yayımlıyor, kamuyla paylaşıyor muyuz?
- Proje başlangıcında iş yükünü düzenlemek için hibe desteği sağlayan kurumlar rapora sürecini netleştirdik mi?

Farklı hedef kitleler için raporlama önerisi:

Kime	Hangi Amaçla	Neleri	Nasıl Raporlayalım?
Hibe desteği sağlayan kurumlar	Hesap verebilirlik ve etkiyi kanıtlamak için	Katılımcı sayısı, etkinlik sıklığı, proje/program hedeflerine ulaşma yüzdesi. - Çocukların yaşamlarındaki ve davranışlarındaki somut değişiklikler. - Kaynakların etkin ve amacına uygun kullanıldığının kanıtı.	Çocukların görüşlerini sunan, grafik ve tablo içeren, ihtiyaç ve önerileri aktaran raporlar
Kamu kurumları	Politika önerileri sunmak için	- Mevcut kamu hizmetlerinin eksik veya yetersiz kaldığı alanlar. - Verisine ulaşılması kısıtlı çocuk grupları (dezavantajlı, engelli vb.) ile ilgili bilgiler. - Çocukların görüşlerine dayanarak, mevzuat, hizmet tasarımı veya kaynak dağılımı için sunulan somut öneriler.	Grafik ve tablo içeren, somut ihtiyaç ve önerileri öne çıkaran kısa raporlar
Bakımverenler	Çocuklarının gelişimi konusunda bilgilendirmek için	- Bireysel veya grup düzeyinde çocuklarının sürece katkıları, edindikleri beceriler ve yaşadıkları olumlu değişimler.	Basit, sade dille yazılmış resimli broşürler veya bilgilendirme toplantıları
Çocuklar	Geribildirim için	- Görüşlerinin somut olarak hangi kararları değiştirdiği veya etkilediği. - Görüşleriyle yeni dönemde neler yapılabileceği	Çocuk dostu metinler (bkz. Ek2), videolaştırılmış raporlar veya sunumlar
Kurumun kendisi	Öğrenme ve yeni programlar geliştirme için	- Proje/Program hedeflerine ulaşma yüzdesi. - Tüm paydaşların (çocuklar, bakımverenler, eğitmenler, gönüllüler, ekip...) gelişimleri, değişimleri. - Çocukların görüşleriyle yeni dönemde neler yapılabileceği - Kaynakların etkin ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı.	Tüm paydaşların tüm bileşenlerle ilgili görüşlerini bir araya getiren, ihtiyaç, sorun, hata ve önerileri aktaran raporlar

Öneri

Çocuklardan oluşan bir danışma kurulu değerlendirme raporunu okuyup, revizyon ve görselleştirme önerileri getirerek raporun çocuk versiyonunun oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu grup aynı zamanda sonuçları akranlarına aktarabilir. Sonuçlar adım adım haritalandırma tekniğiyle çocuk dostu bir rapor halinde sunulabilir. Çok fazla yetişkin dili veya sayısal değer içeren raporlar yerine, somut veriler resimleştirilebilir ve görselleştirilebilir. İzleme sonuçlarını sunmak ve bu sonuçlar üzerinden ggeribildirimalmak için oyunlar kurgulanabilir. Çocuk dostu rapor hazırlamak için Ek 2'ye bakabilirsiniz.

Geribildirim mekanizmaları oluşturma

Geribildirim çocuk katılımı sürecinin genelde atlanan ancak ayrılmaz bir parçasıdır. Burada topluluğun kendi kültürel ve sosyal yapısına uygun bir sistem oluşturulması önemlidir. Çocuk katılımı, geribildirim süreçlerinin de parçası olarak görülmeli, çocuk, görüş vermeye zorlanmamalıdır.

- Çocuklardan, gönüllülerden, öğretmenlerden veya ilgili yetişkinlerden düzenli olarak geribildirim alıyor muyuz?
- Bu geribildirimleri süreçlere dahil ediyor muyuz?
- Görüşlerinin sonuçlarını, verdiği bilgilerin neye etki ettiğini çocuklara somut bir şekilde sunuyor muyuz?
- Çocuklara hangi görüşlerini neden değerlendirmeye dahil etmediğimizi açık ve anlaşılır şekilde açıklıyor muyuz?
- Geribildirim mekanizmasını tek seferlik bir eylem değil, güven bağı oluşturacak şekilde kurmaya çalıştık mı?
- Geribildirim verirken çocuğun kendisini güvende hissedeceği güvenli ortamı sağladık mı? Bunun için “Çocukların katıldığı ortam onlara uygun mu?” bölümüne yeniden bakabilirsiniz.
- Sözlü ifade zorluğu çeken çocuklar için resim çizme veya hikaye yazma gibi alternatif ifade yolları sunduk mu?

Öneri

Özellikle ergen yaştaki çocuklar için başlangıç ve bitiş çemberlerinin⁸ işe yaradığı gözlenmiştir. Bu yöntem, kendilerini ifade etme alanı sağlaması ve akran teması kurması açısından önemlidir. Ayrıca yapılan çemberler, çocuklara izleme ve geribildirim kültürü kazandırır. Sadece soru sorup cevap almak yerine, çocuklar için video, oyun veya başka bir araç sağlamak, özellikle yaşı daha küçük çocuklar için iyi bir uyarıcı olabilir.

Düzenli izlemenin planlanması

Bazen çocukta hiçbir etki uyandırmadığımızı düşünebiliriz ama gözlemleyemediğimiz veya henüz ortaya çıkmamış etkilerin olabileceğini hatırla tutalım. Bu nedenle izlemenin uzun vadeli ve dolaylı etkilerini her zaman değerlendirme planımızda bulundurmamızdır.

Düzenli izleme için uzun dönemli izleme süreçleri planlarız.

- Uzun dönem izleme konusunda tüm ekip mutabık mıyız?
- Uzun dönem izleme için hangi adımları atmalıyız?
- Bunun için emek, zaman, kaynak planlaması yaptık mı?

8 Çocukla buluşmalarda kullanılan başlangıç ve bitiş çemberleri, etkinliğe enerjik bir başlangıç yapmak, çocuklar ve kolaylaştırıcılar arasındaki güven bağını kurmak ve yapılan çalışmayı ve neler hissettirdiğini değerlendirerek bitirmek için kullanılan grup buluşmalarıdır.

Ek 1: Örnek Onam Formları

Onam formları

- Gizlilik ve anonimlik durumuna dair bildirimde bulunabilmesini
- Katılımın gönüllülük esasına dayalı olacağını
- Katılmayı isteyip istemediğinin yeniden görüşülebileceğini
- Sağlık durumu, başka hassasiyetler gibi durumlar hakkında bilgiler içerir.

Araştırma konusuna özel olarak şu bilgiler eklenmelidir:

- Bu araştırma ne hakkında? Amacın ve bilgilerin ne için kullanılacağını açıkça ifade edilmesi gereklidir.
- Çocuğun katılımı neleri kapsıyor (yöntem, süre gibi)?
- Diğer ayrıntılar (tarih, konum gibi)

Çocuğun verdiği onay hangi tarihler ve hangi çalışma için geçerli, bu açıkça yazılmalıdır.

Onam formlarının yapısı:

- Resim, sembol ve emoji kullanımı, çocukların metni daha iyi anlamasını sağlar.
- Sembollerin bölgesel farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır; yerel bağlama uygun görseller seçilmelidir.

- Formlar çocuklar ve bakımverenleri için erişilebilir olarak hazırlanmalıdır. Formların her engellilik türüne (görme, işitme, fiziksel, öğrenme güçlüğü vb.) uyarlanabilirliği test edilmelidir. İhtiyaç varsa işaret dili tercümanı, Braille materyaller, resimli kartlar, sesli kayıtlar gibi alternatif/destekleyici yöntemleri düşünülmelidir.
- Okuma-yazma bilmeyen çocuklar için parmak kaldırma veya işaret yöntemleri ile görsel-işitsel rıza veya güvenilen bir kişinin metni okuması gibi alternatif yöntemler kullanılabilir.
- Geribildirim ve şikayet mekanizması formda yer almalıdır.

Çocuklara formu anlatırken:

- Çocuğun anlaması için mutlaka sözlü olarak okuyup, açıklayıp çocuğun anladığından emin olun.
- Metinleri çocuk diliyle sadeleştirin, kısa ve somut ifadeler kullanın.
- KVKK (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu) gibi teknik kavramları basitleştirilerek açıklayın (örneğin, "Seninle ilgili bilgileri kimseyle paylaşmayacağız." denilebilir).

Formların güvenliği:

- Onam formlarının güvenli şekilde nasıl saklanacağı baştan belirgin olmalıdır.

Öneri

Eğer buna zaman ayırayabilseniz, onam formlarını çocuklarla birlikte, odak gruplar aracılığıyla oluşturabilirsiniz.

Örnek formlar:

YETİŞKİNLER İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Velisi/Vasisi olduğum 'nin (kurum) tarafından konu başlığında (tarih ve saat) (yer/mekan) yapılacak görüşmelere katılmasına;

☐

Onay veriyorum

☐

Onay vermiyorum

Görüşme sırasında ses kaydının alınmasına;

☐

Onay veriyorum

☐

Onay vermiyorum

Çekilen görüntü ve fotoğrafların internette, sosyal medyada ve televizyon, dergi, gazete gibi diğer medya araçlarında kullanılmasına;

☐☐

Onay vermiyorum

Çocuğum için uygun olmadığını düşündüğüm durumda görüşmeye katılmasına, görüntü ve ses kaydının alınmasına veya alınan kayıtların kullanılmasına dair verdiğim onayı geri çekebileceğimi biliyorum.

ADIM – SOYADIM

Tarih ve İMZA

ÇOCUKLAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

..... tarafından konu başlığında yapılacak görüşmelere katılmaya;

☐

Onay veriyorum

☐

Onay vermiyorum

Bu görüşmeye katılmak için annemden/babamdan/velimden izin alındığını ama istersem yine de onlara sorabileceğimi biliyorum. Annem/babam/velim izin verse bile eğer istemiyorsam katılmayabileceğimi biliyorum. Görüşme sırasında devam etmek istemezsem bunu hemen söyleyebileceğimi ve söylediğim kişinin beni ciddiye alacağını biliyorum.

☐

Evet biliyorum

☐

Hayır bilmiyorum

Görüşme sırasında ses kaydımın alınmasına;

☐

Onay veriyorum

☐

Onay vermiyorum

Çekilen görüntü ve fotoğrafların internette, sosyal medyada ve televizyon, dergi, gazete gibi diğer medya araçlarında kullanılabileceğini öğrendim.

İsmimi yazmamanızı istiyorum.

☐

Yüzümün açıkça görünmemesini istiyorum.

☐

Beni tehlikeye sokacak hiç bir bilginin paylaşılmasını istiyorum.

☐

(Bu maddelerden istediğin kadarını seçebilirsin. Seçme yapmadan sadece aşağıdaki kutuları da işaretleyebilirsin.)

☐

Onay veriyorum

☐

Onay vermiyorum

Burada yazan her şeyi anladım.

ADIM – SOYADIM

TARİH İMZAM

Ek 2: Çocuk Dostu Metin Hazırlama Şeması

Bir metnin çocuklara hitap edebilmesi çocukların anlayabileceği **kolaylıkta olması** ve **ilgilerini çekmesi** demektir.

Çocuk dostu bir belge hazırlamanın dört aşaması vardır:

1. **Mesaj**
2. **Metin**
3. **geribildirim**
4. **Tasarım**

Mesaj: Metnimizde çocuklara hangi mesajı vermek istediğimizi belirleriz. Bu mesaj, çalışmamızda veya araştırmamızda öne çıkarmayı istediğimiz şey değil, çocuklar için ne demek istediğimizdir. Tüm içeriğimizi koyamayız. Peki, nasıl seçeceğiz?

- Araştırmamızda çocuklarla alakalı, ilginç kısımlar neler?
- Çocuklar neyi okumak, bilmek isteyebilir?
- Hangi bilgiler onlar için zararlı veya korkutucu olabilir?
- Hangileriyle ilgilenirler?
- Bu içerik onları güçlendirecek mi?
- Bu bilgilerin yaşamlarında bir yararı olacak mı?

Bu sorular mesajımızı oluştururken bize yardımcı olacaktır. Yani odağımız **çocuklar için** olmalıdır.

Metin: Hazırladığımız metin basit, anlaşılır bir dilde ve kısa cümleli olmalıdır. Zor kelimeleri sözlük gibi açıklayabiliriz, örnekler verebiliriz.

- Olumlu dil kullanmalıyız yani 'bunu yapma' yerine 'böyle yapabilirsin' diyebiliriz.
- Yanlış anlamaya meydan vermemek için aşırı genelleme yapmamalıyız.
- Önemli bilgileri tekrarlayarak pekiştirebiliriz.
- Sadece bilgi vermek yerine oyunlarla, sorularla çocuğu düşündürerek sürece onu da dahil edebiliriz.
- Soyut kavramlar kullanmamız gerekiyorsa, somutlaştırmak için ne yapabileceğimizi düşünelim.

Geribildirim: Hazırladığımız metni en azından 4-5 çocukla gözden geçirmeliyiz. Çocuklara şu soruları sorarak sohbet edebiliriz:

- Uzun mu?
- Okuması kolay mı?
- Anlamadığın kelime var mı, varsa yerine ne önerirsin?
- Sana göre bu metin ne anlatıyor?

Bu aşamayı uygularken, bu rehberdeki etik ilkeler ve onam süreçlerini işletmemiz gerektiğini hatırlatalım.

Tasarım: Metnin tasarımı bol ve basit görseller içermeli, boşluklar olmalı, çocukla ve bağlamla ilgili görseller içermelidir.

Görselleri betimleyerek daha kapsayıcı ve erişilebilir hale getirebiliriz.

Ek 3: Bildirim Yüklümlülüğü

Vaka takibi gerektiren bir durum fark edildiğinde, hangi kurum/kuruluşa yönlendirme yapılacağını aşağıdaki şemadan takip edebilirsiniz:

Eğer çocuk size fiziksel/cinsel istismar, işkence veya aile içi şiddet, ağır ihmâl, intihara eğilim veya ruhsal kriz, insan ticareti, zorla çalıştırma gibi suç unsuru olan bir durumu paylaştıysa, bu durum acil müdahale gerektirir ve bildirim yükümlülüğümüz vardır.

Öncelikle sakin olun ve çocuğu sadece dinleyin, detay sormayın. Yargılamayın, yorum yapmayın. Etik ilkelerin burada da geçerli olduğunu unutmayın.

Kime bildireceksiniz?

- Çocukla bağlantınızı sağlayan kurumun çocuk odak kişisi varsa, ona bildirin.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ALO 183 Sosyal Destek Hattı
- Bulunduğunuz il/ilçenin Sosyal Hizmet Müdürlüğü
- Cumhuriyet Savcılığı
- Bulunduğunuz şehirdeki baroda mevcutsa, Çocuk Hakları Merkezi veya Çocuk Hakları komisyonu. Böyle bir birim yoksa, Adli Yardım ya da İnsan Hakları, Kadın Hakları, Göç ve Mülteci Hakları gibi diğer uygun komisyonlar.

Rehberle ilgili görüş, öneri ve deneyimlerinizi lütfen bize yazın.

iletisim@sulukulegonulluleri.org

